

LUX FILM DAYS

3 FILMER
24 SPRÅK
28 LÄNDER

© Benedict Neuenfels

STYX

En film av Wolfgang Fischer
Tyskland, Österrike

STYX

EN FILM AV WOLFGANG FISCHER

Rike är en kvinna i fyrtioårsåldern som valt att göra ett avbrott i sin karriär som akutläkare, för att segla till ön Ascension ombord på Asa Gray, en båt som hon vårdar med stor omsorg. Som ensamseglare i riktning mot södra Atlanten gör hon även en inre resa och möter sidor av sig själv som tidigare legat dolda. Ombord på båten delar hon sin tid mellan att sitta vid rodret och att läsa sina medtagna böcker, till exempel *Att skapa ett paradys. Darwin på ön Ascension*. Rike är fascinerad av den fantastiska och varierande vegetationen på ön, som varit ökenartad ända till slutet av 1800-talet, och hon ser därför mycket fram emot att få besöka denna lustgård som skapats och byggts upp från noll efter råd från den berömda brittiske vetenskapsmannen.

Men ödet vill något annat och en natt ändras alla förutsättningar. En våldsam storm bryter ut, och på sin väg nordöst om Kap Verde möter Rike plötsligt en gammal fiskebåt, lastad med över ett hundra migranter. Båten driver omkring och skickar nödanrop till henne. Hon försöker förgäves få kontakt med fiskebåten via radion, och larmar sedan kustbevakningen, som dock inte svarar trots att hon flera gånger försöker nå dem. Rike känner sig helt maktlös. Hon står ensam med en moralisk skyldighet att rädda migranterna, men hon kan inte ta dem ombord på sin lilla segelbåt, samtidigt som hon vet att hon är deras enda hopp. Hon vill hjälpa dem, men inser på samma gång att hon måste segla därifrån, och har svårt att hantera detta tragiska dilemma. I slutändan lyckas hon endast rädda en enda passagerare: 14-åringen Kingsley.

BAKGRUND

Genom att iscensätta detta tragiska motsatsförhållande kristalliserar regissören Wolfgang Fischer i allegorisk form den klyfta som inte kan överbryggas mellan det välbeställda Europa och den afrikanska kontinenten, som är offer för fattigdom och politisk instabilitet, med allt vad det innebär av bristande tillgångar, våld, orättvisor eller förföljelse. Dessutom känns det som om filmen formulerar en central fråga: vad kan man som enskild människa göra i en sådan dramatisk situation, när de behöriga myndigheterna och makthavarna medvetet väljer att vända ryggen till?

De frågor som tas upp i *Styx* ingår i ett brinnande aktuellt sammanhang, präglad bland annat av ökad främlingsfientlighet och europeisk nationalism. Italien, Österrike och länderna i Visegradgruppen (Ungern, Tjeckien, Polen och Slovakien) vill inte ta emot några migranter på sitt territorium, vilket bland annat framgår av den senaste tidens beslut om att blockera tillträdet till hamnar. Efter en migrantkris utan motstycke, som nådde sin kulmen 2015, råder alltså nu en politisk kris som ställer ett öppet Europa och ett stängt Europa mot varandra, och som EU-ledarna måste hantera för att frågan om mottagandet av migranter ska kunna lösas.

OM ARTERNAS UPPKOMST

Utanför Afrikas kust i södra Atlanten ligger den lilla vulkanön Ascension, som 1836 besöktes av Charles Darwin då han avslutade en världsomsegling ombord på fartyget Beagle. Darwin slogs av hur kargt och ödsligt det var på denna plats, som varken hade något sötvatten eller någon vegetation, och tog upp ämnet med botanikern Joseph Hooker, som åtog sig att få ön att grönska genom att plantera alla möjliga slags träd och växter från Europa, Argentina och Sydafrika. Målet var att återskapa vattnets kretslopp och jordkvaliteten, och trettio år senare hade han klarat sin uppgift. I filmen är det detta unika experiment som tycks fascinera Rike, vilket framgår av hennes val att segla till just denna ö och att hela tiden återvända till sin bok om Darwins vistelse på ön, *Att skapa ett paradys. Darwin på ön Ascension*. Det är en illustrerad bok med stor symbolisk betydelse, och filmkameran zoomar in och visar bokomslaget och namnet på segelbåten i närbild. Asa Gray, som gett sitt namn åt Rikes båt, var en amerikansk botaniker och stor beundrare av Darwin. När Darwin skrev sin bok *Om arternas uppkomst* fick han god hjälp av Gray, som sedan även hjälpte till med att sprida de darwinistiska tankarna i USA.

Vi förstår därför att alla dessa detaljer är betydelsefulla, och vi kan inte låta bli att nämna filmens inledande prolog, där man ser stora apor klättra omkring på klipporna vid Gibraltar, den enda

plats i Europa där tvåhundrafemtio berberapor lever i verklig frihet som vilda djur. Primaterna står som vi vet i centrum för de studier om arternas uppkomst som Darwin genomförde på 1800-talet. Och när filmregissören sedan först visar en primat som skaffar sig föda, med samma gester och rörelsemönster som en människa, och sedan visar hur Rike provianterar inför sin resa till havs, återupprättas på något sätt släktskapet, och därmed ifrågasätts indirekt tesen att människan skulle ha en högre intelligensnivå än övriga varelser i världen.

ATT SKAPA ETT PARADIS

Så börjar vi naturligtvis reflektera över den allmänna innebörden i dessa historiska referenser som byggts in i en samtidshistoria baserad på krocken mellan två olika verkligheter, med å ena sidan ett västerländskt samhälle som håller hårt i sitt välstånd och sin levnadsstandard, och som är egoistiskt och till och med likgiltigt inför omvärlden, och å andra sidan alla dessa migranter som kämpar för sin överlevnad. Vi förses med allegorier och berättande symboler som hjälper oss att göra egna tolkningar.

Titeln på Rikes älsklingsbok, *Att skapa ett paradys*, leder oss in på vårt första spår. Det är talande att hennes ensamsegling på något sätt tar sig uttryck i ett återvändande till Edens lustgård eller paradiset på jorden, alltså till tiden för världens begynnelse sådan den beskrivs i första Moseboken (Genesis) ⁽¹⁾. Direkt i filmens inledning, alltså redan innan Rike har seglat iväg, poängteras att människan har ansvar för världens utveckling, vilket gör att man snabbt kan utesluta alla tankar om gudarnas gissel eller ödets nyck i tolkningen av de händelser som ska följa. I detta kanske man kan läsa in ett sätt att rikta kritik mot hur mottagandet av migranter är planerat i vissa medlemsstater. På ungefär samma sätt kan referenserna till skapandet av paradiset på ön Ascension säkert tolkas som ett tecken på att man även i de svåraste situationer kan finna lösningar som är mänskligt genomförbara och till gagn för alla.

Varför nöjer vi oss då med att acceptera världen som den är i stället för att försöka förändra situationen? På vilken princip grundar vi vårt resonemang att det bör anses normalt att vi ska leva under bästa möjliga förhållanden, samtidigt som andra, som är betydligt mindre lyckligt lottade än vi, dukar under på de mest grymma sätt i sina desperata försök att överleva? Detta är utan tveivel den grundläggande fråga som Wolfgang Fischers film ställer genom alla sina anspelningar.

Å andra sidan, och på ett mer prosaiskt sätt, visar Rikes oförmåga att kunna hjälpa passagerarna på den sjunkande gamla fiskebåten på de begränsade möjligheter vi har att agera individuellt, och detta förstärker på sätt och vis tanken på ett ödesbestämt skeende när tusentals migranter tragiskt försvinner i havets djup. Men i första hand är hennes maktlöshet ett sätt att illustrera den allmänna kollaps som drabbat den kollektiva moralen och förnuftet. Strax före stormen försäkrar kaptenen på en lastbåt som Rike har radiokontakt med att hon kan räkna med hans hjälp om det skulle behövas. Men några timmar senare vägrar han att ingripa, med motiveringen att han kan förlora sitt jobb, och sätter alltså sitt personliga intresse framför sin skyldighet att hjälpa människor i sjönöd i enlighet med Solaskonventionen från 1974. Detta är också ett sätt att lyfta fram bristerna i politiken för migrantmottagandet, bland annat i dess mest konkreta bestämmelser, eftersom kustbevakningen, som har ett civilskyddsuppdrag till sjöss, ihärdigt struntar i att reagera på den alarmerande information som Rike sänder via radio.

DÖDSRIKETS VATTEN

Sökandet efter det förlorade paradiset, som visserligen inte har samma innebörd och mening för Rike och migranterna, men ändå ligger till grund för deras respektive projekt ⁽²⁾, visar sig redan i filmens titel vara en verklig utopi, eftersom Styx, som ger kopplingar till helvetet och dödsriket, hänvisar till den grekiska mytologin, där Styx är namnet på en av de fem floderna i underjorden och utgör gränsen mellan de levandes och de dödas värld. Regissörens val av titel förkunnar alltså tydligt det drama som är att vänta, kastar från första stund en dystert skugga över hela filmen och

(1) Här kan man även finna en annan biblisk referens, eftersom ön Ascension fått sitt namn efter den dag (Kristi Himmelfärdsdag) då den upptäcktes av en portugisisk upptäcktsresande år 1501.

(2) Mötet mellan Rike och migranterna kan ses som ett uttryck för hur vägarna korsas för två helt motsatta föreställningar av paradiset. En är på väg söderut för att hitta sin konstruerade paradiso medan de andra försöker ta sig norrut för att finna sitt europeiska eldorado.

gör att vi kan gissa oss till det tragiska skeendet innan vi ens har börjat titta på de första scenerna. Den uppenbara kontrasten mellan dessa anspelningar på ett förlorat paradiset och ett mycket påtagligt helvete, både för de flyktingar som är i fara och för den unga kvinnan som är oförmögen att bistå dem, tycks genom denna symbolik vilja förmedla en kritik. Det är en kritik av det faktum att vi står politiskt lamslagna i en ytterst allvarlig situation och av att det råder en så utbredd likgiltighet bland allmänheten i västvärlden inför en problematik som betraktas som alltför avlägsen och abstrakt så länge man inte själv konkret berörs eller drabbas. När kustbevakningen ingriper i slutet av filmen blir dess personal i denna tolkning ett slags färjkarlar i dödsriket – i likhet med färjkarlen Charon som förde de dödas själar över floden Styx – som från en båt till en annan transporterar många fler lik än levande människor.

I denna tolkning kan man se Rike som en variant av Styx, den äldsta av oceanidernas döttrar, som personifierar floden med samma namn. Oceaniderna är vattennymfer och flodgudar i den grekiska mytologin. De är alltid välvilliga och har fått i uppdrag av bland annat Zeus att vaka över unga pojkar och vägleda dem under deras uppväxt. En sådan referens kastar naturligtvis ett särskilt ljus över den relation som uppstår mellan läkaren och pojken Kingsley, den enda migrant hon lyckas rädda, men speglar även den olyckliga roll hon mot sin vilja kommer att spela i hans färdkamraters tragiska öde. Det är knappast en slump att vi i filmens slutskede, efter att Rike på natten till sist skådat den förlista båtens lastrum och till fullo insett omfattningen av den fruktansvärda situationen, får se en närbild av hennes ansikte, helt omlindat av ett mörkt tygstycke där bara ögonen skymtas. Att täcka sig med tyg kan naturligtvis vara ett sätt att undvika smitta, men i denna klädnad som filmas med visst eftertryck är det också svårt att låta bli att dra paralleller till den huva som färjkarlen bar när han transporterade de dödas själar över floden Styx.

© Benedict Neuenfels

© Benedict Neuenfels

© Benedict Neuenfels

© Benedict Neuenfels

NÅGRA DISKUSSIONSPUNKTER

- Filmen *Styx* kan delas in i två tydliga delar. Det finns ett verkligt *före* och *efter* den storm som rasar en hel natt. Om ni gör en symbolisk tolkning, vad kan ni då säga om denna storm? Vad representerar den? Kan man göra en jämförelse med någon annan mytologisk händelse? Vilken betydelse får denna oförutsedda episod i filmens sammanhang?
- Rike är en vanlig människa på semester, och hennes person visar kanske bilden av oss själva och av vårt eget ansvar som européer. Vilket budskap tror ni att regissören Wolfgang Fischer försöker förmedla till oss, och vad förväntar han sig av oss egentligen?

les grignoux

EUROPEISK FILM FÖR EN PUBLIK I HELA EUROPA

LUX-priset fortsätter att omfatta en häpnadsväckande mängd olika genrer och röster genom filmer av unga talangfulla regissörer från Europa. Europaparlamentet presenterar de tre filmer som tävlar om LUX-filmpriset 2018:

STYX, av Wolfgang Fischer, Tyskland/Österrike

THE OTHER SIDE OF EVERYTHING (*Druga strana svega*), av Mila Turajlić, Serbien/Frankrike/Qatar

WOMAN AT WAR (*Kona fer í stríð*), av Benedikt Erlingsson, Island/Frankrike/Ukraina

Filmerna tar på ett varmt och intelligent sätt upp aktuella ämnen, och återspeglar skeenden i dagens Europa. De visar personer som med öppna ögon iakttar världen omkring sig för att försöka förstå verkligheten och de samhällen eller grupper som de är en del av. Genom att våra historier berättas och förstärks av de känslor som en film kan förmedla, lyfts den europeiska filmens kvalitet och mångfald fram, liksom dess betydelse för att skapa sociala värden och kulturella gemenskaper. Se gärna filmerna under den sjunde upplagan av LUX-filmdagarna.

LUX-FILMPRISET

Kulturen spelar en grundläggande roll för våra samhällen.

Det var denna tanke som fick Europaparlamentet att 2007 lansera LUX-filmpriset. Genom priset vill parlamentet bidra till att öka distributionen av europeisk film i Europa och uppmuntra till europeisk debatt om viktiga samhällsfrågor.

LUX-filmpriset är ett mycket speciellt initiativ. Medan de flesta europeiska samproduktioner enbart visas i ursprungsländerna och sällan sprids till andra länder, inte ens inom EU, ger LUX-filmpriset tre europeiska filmer den sällsynta möjligheten att få undertexter på Europeiska unionens 24 officiella språk.

Vinnaren av LUX-filmpriset röstas fram av Europaparlamentets ledamöter och offentliggörs den 14 november 2018.

LUX-FILMDAGARNA

LUX-filmpriset har även gett upphov till LUX-filmdagarna. Sedan 2012 presenteras tre filmer som tävlar om LUX-filmpriset för en bredare publik i Europa under LUX-filmdagarna.

Under LUX-filmdagarna är alla välkomna att ta del av en oförglömlig kulturupplevelse som inte känner några gränser. Från oktober 2018 till januari 2019 kan du träffa filmentusiaster från hela Europa genom att gå och se de tre tävlande filmerna på något av Europeiska unionens 24 officiella språk. Glöm inte att rösta på din favoritfilm på vår webbplats luxprize.eu eller på vår Facebooksida!

PUBLIKENS OMNÄMNANDE

LUX-filmprisets publikpris kallas Publikens omnämmande. Glöm inte att rösta på en av de tre filmerna före den 31 januari 2019! Du får kanske chansen att delta på den internationella filmfestivalen i Karlovy Vary i juli 2019 – på inbjudan av Europaparlamentet – och tillkännage namnet på den film som fått publikens omnämmande.

SE,
DISKUTERA
OCH RÖSTA!

@luxprize

#luxprize

LUX
PRIZE
.EU

REGI: Wolfgang Fischer

MANUS: Wolfgang Fischer, Ika Künzel

SKÅDESPELARE: Susanne Wolff, Gedion Oduor Wekesa, Alexander Beyer, Inga Birkenfeld

FOTO: Benedict Neuenfels

PRODUCENTER: Marcos Kantis, Martin Lehwald, Michal Pokorny

PRODUKTION: Schiwago Film GmbH, Amour Fou Vienna

ÅR: 2018

SPELTID: 94 minuter

GENRE: Drama

LÄNDER: Tyskland, Österrike

ORIGINALSPRÅK: Engelska, tyska

Text färdigställd i juli 2018

